

יהושע פרק א פסוק ח

ל'א ימוש ספר התורה הזה מפני והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשפיל:

דברים פרק יא פסוק יד

ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותיר שך ויצהרך:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

תנו רבנן: ואספת דגנך, - מה תלמוד לומר - לפי שנאמר: +יהושע א'+ לא ימוש ספר התורה הזה מפני, יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: ואספת דגנך - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל; רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: +ישעיהו ס"א+ ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר: +דברים י"א+ ואספת דגנך; ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר: +דברים כ"ח+ ועבדת את אויבך וגו'. אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן. אמר להו רבא לרבנן: במטותא מיניינו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדו במזוניינו כולא שתא.

רשיי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

מנהג דרך ארץ - שאם תבא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מדברי תורה

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמו

ת"ת שקול כנגד כל המצות. היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט עמוד ב

גמ' תניא, רבי יוסי אומר: אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית - אין בכך כלום, אלא מה אני מקיים לפני תמיד? שלא ילין שלחן בלא לחם. א"ר אמי: מדבריו של ר' יוסי תלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות +יהושע א'+ לא ימוש (את) ספר התורה הזה מפני. אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ. ורבא אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ. שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו לתלמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: לא ימוש ספר התורה הזה מפני והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית. ופליגא דר' שמואל בר נחמני, דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן: פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה, ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר, שנאמר: +שמות לג+ ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, אמר לו הקדוש ברוך הוא: יהושע, כל כך חביבין עליך דברי תורה? לא ימוש ספר התורה הזה מפני

נראה דתכמת יונית דהתם איירי תכמה שאין לה שייכות אל התורה כלל כמו חכמה שהיא במליצה או משל ותכמה זאת אין לה שייכות כלל אל התורה וכתוב והגית בה יומם ולילה. אבל התכמות לעמוד על המציאות וסדר העולם בודאי מותר לתלמוד

משנה מסכת אבות פרק ב משנה ב

בן רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון

נתיקות
פסק י"ז

Rabbeinu Tam believes that whenever the Talmud says, "A with B," this means that A is simply an accompaniment, but the main item is B. Thus, when the *gemara* (Yoma 85b) says that "Yom Kippur atones with *teshuva* (repentance)," it means that *teshuva* is primary and Yom Kippur secondary. In our case, he says that *derekh eretz* is primary, and *talmud Torah* is a nice addition. However, Rabbeinu Tam's grand-nephew Rabbeinu Elchanan (son of the Ri) disagrees in all of these places. He believes that the first element—whether *talmud Torah* or Yom Kippur—is primary.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה יב כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע

It is precisely the kind of life described by the Rambam that Rabbeinu Tam says is not expected of us. If, instead, a person works nine hours a day and learns three hours, he should not feel that he is not living up to God's expectations. Rather, he should feel that he is leading the kind of life which perhaps is not the pinnacle of human existence, but is the kind of solid, decent *avodat Hashem* of "Be-khol derakhakha da'ehu" that God expects of a person.

רמב"ם הלכות דעות פרק ג הלכה ג

ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צוו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.

שולחן ערוך אורח חיים סימן רמח סעיף ד

היוצאים בשיירא במדבר, והכל יודעים שהם צריכים (כה) יג לחלל שבת כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר בשבת לבדם, ג' ימים קודם שבת אסורים לצאת, * (כו) יד וביום ראשון ובשני ובשלישי מותר לצאת
הגה: יש אומרים כל מקום שאדם הולך (לד) יט [טז] לסחורה או לראות פני חבירו >ה< חשוב הכל דבר מצוה ואינו חשוב דבר הרשות.

שמות פרק יח פסוק כ

והזהרתי אתם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדבר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ל עמוד ב

דתני רב יוסף: +שמות י"ח+ והודעת להם - זה בית חיהם, את הדרך - זו גמילות חסדים, (אשר) ילכו - זה ביקור חולים, בה - זו קבורה, ואת המעשה - זה הדין, אשר יעשו - זו לפני משורת הדין.

רש"י מסכת בבא מציעא דף ל עמוד ב

זה בית חיהם - לתלמוד להם אומנות להתפרנס בו

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יז עמוד ב

ת"ר: כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון, א"ל ר' אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון: אשריך שנתפסת על דבר אחד, או לי שנתפסתי על חמשה דברים. א"ל רבי חנינא: אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול, או לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול, שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים, ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד]; וכדבר הונא, דאמר רב הונא: כל העוסק בתורה בלבד - דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר: +דברי הימים ב' טו+ וימים

רבים לישראל ללא אלהי אמת [וגו'], מאי ללא אלהי אמת? שכל העוסק בתורה בלבד - דומה כמי שאין לו אלוה. ובגמילות חסדים לא עסק? והתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה - אלא א"כ ממונה עליו תלמיד חכם כר' חנינא בן תרדיון! הימנו הוא דהוה מהימן, מיעבד לא עבד. והתניא, אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים! מיעבד עבד, כדבעי ליה לא עבד.

For R. Ishmael, any activity not involving the study of Torah, other than the basic necessities for human existence and the pursuit of a livelihood, was considered *bittul Torah*, for such time must be devoted to the study of Torah. Because all one's time must be devoted to the study of Torah, there is no relevance to the concept of *keviat ittim le'Torah*, setting aside regular times for study. Greek wisdom is therefore unacceptable (because of *bittul Torah*, not because of heresy).²⁹ This view was apparently espoused by Abaye. Thus, working for a living is acceptable; the study of *Madda* is not.

שך - אמר רב יוחנן משום רב שמעון בן יהוצדק

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לג עמוד ב

איתבו תריסר שני במערתא. אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר: מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזרתיה? נפקו. חזו אינשי דקא כרבי זרעי, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חיזרו למערתכם! הדור אזול. איתבו תריסר ירחי שתא. אמרי: משפט רשעים בגיהנם - שנים עשר חדש. יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם! נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר - הוה מסי רבי שמעון. אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא, ורהיט בין השמשות. אמרו ליה: הני למה לך? - אמר להו: לכבוד שבת. - ותיסגי לך בחד? - חד כנגד זכור, וחד כנגד שמור. - אמר ליה לבריה: חזי כמה חביבין מצות על ישראל! יתיב דעתייהו.

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל עמוד א

תנו רבנן: ושננתם - שיהו דברי תורה מחודדים בפך, שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף ח עמוד א

מנין שנשבעין לקיים את המצוה? שנאמר: +תהלים קיט+ נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא! אלא הא קמ"ל, דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה. ואמר רב גידל אמר רב: האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו - נדר גדול נדר לאלהי ישראל. והלא מושבע ועומד הוא, ואין שבועה חלה על שבועה! מאי קמ"ל? דאפי' זרוזי בעלמא, היינו דרב גידל קמייתא! הא קמ"ל, כיון דאי בעי פטר נפשיה בקרית שמע שחרית וערבית, משום הכי חייל שבועה עליה.

ר"ן מסכת נדרים דף ח עמוד א

הא קמ"ל דכיון דאי בעי פטר נפשיה וכו' - מסתברא לי דלאו דווקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם לתלמוד תמיד יום ולילה כפי כחו ואמרינן בפ"ק דקדושין (דף ל) ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחודדין בפך שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו', וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי אלא מכאן נראה לי ראייה למה שכתבתי בפרק שבועות שתיים בתרא דכל מידי דאתא מדרשא אע"פ שהוא מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו וזכא הכי קאמרינן כיון דאי בעי פטר נפשיה ממאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך וקרית שמע שחרית וערבית מש"ה חלה שבועה עליה לגמרי אפילו לקרבן והיינו דקאמר נדר גדול כלומר לכל דינוי כדבר הרשות וכבר כתבתי זה שם בראיות גמורות בס"ד.

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמו סעיף ג
עד אימתי חייב ללמוד, עד יום מותו, שנאמר: ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך (דברים ד, ט). וכל זמן
שלא יעסוק בתורה, הוא שוכח.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קנו אה"כ (א) ילך [א] לעסקיו, דכל תורה שאין עמה מלאכה *
סופה בטלה וגוררת עון

ביאור הלכה סימן קנו

* סופה בטלה וגוררת עון - כתבו הספרים שזהו נאמר לכלל העולם שאין כולם יכולים לזכות
לעלות למדרגה רמה זו להיות עסקם רק בתורה לבדה אבל אנשים יחידים יוכל להמצא בכל עת
באופן זה [זוהו שאמרו בברכות ל"ו ע"ב הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן ר"ל דוקא הרבה]
והקב"ה בודאי ימציא להם פרנסתם וכעין זה כתב הרמב"ם פי"ג מהלכות שמיטין ויובלות ולא
שבת לוי בלבד וכו' עי"ש ובפרט אם כבר נמצאו אנשים שרוצים להספיק לו צרכיו כדי שיעסוק
בתורה בודאי לא שייך זה ויששכר וזבלון יוכיח: